

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ CASE STUDIES У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ІІТ

2005р., О.О. Павленко

кандидат педагогічних наук, доцент

Криворізького економічного інституту

Київського національного економічного університету,

Р.В. Акальмаз

студент 4-го курсу обліково-економічного факультету

Криворізького економічного інституту

Київського національного економічного університету

Демократичні перетворення, що відбуваються в Україні, зумовлюють необхідність проведення реформ у сфері освіти. Адже поступово змінюється ставлення до місця і ролі освіти в суспільстві. Не викликає заперечень, що вона завжди була і буде найважливішим чинником управління будь-якими змінами. Сучасні знання, інтелект, компетентність стали найбільш вартісним товаром. Саме таким товаром, потрібним людині, виробництву і державі, є економічні знання

Серед проблем, що вимагають ґрунтовного рішення в період переходу до ринку, одне з найважливіших місць займає формування економічної культури нації, переорієнтація і поглиблення економічної освіти. Молодь повинна навчитися продуктивно мислити, приймати нестандартні рішення, вміло оперувати набутими знаннями. Для цього необхідним є впровадження нестандартних форм і методів навчання, а саме активних, інтерактивних методів – проблемного метода, метод кейсів (метод Case Studies), метод „мозкової атаки”, ділові, рольові ігри тощо.

Останнім часом при викладанні економічних дисциплін все частіше застосовують метод Case Studies. Цей метод зародився в Гарвардській Школі Бізнесу на початку 20-го століття. У період з 1909 по 1919 р. навчання там відбувалося за схемою, коли учнів-практиків просили викласти конкретну ситуацію чи проблему, а потім дати аналіз і відповідні рекомендації. У 1920 р. після видання збірника кейсів деканом Діном Донхменом був здійснений перехід усієї системи навчання менеджменту в Гарвардській Школі на методику Case Studies [6].

Гарвард і сьогодні залишається флагманом „кейс-індустрії” усього світу – його викладачі пишуть у рік по 600 високоякісних кейсів. Викладачі з Європи їздять у США „переймати” специфіку кейс-освіти, а наприкінці 90-х і з України почали посилати стажистів у західні бізнес-школи для навчання викладанню за методом Case Studies.

Через те, що методика Case Studies вперше була розроблена в Гарвардській Школі Бізнесу, серед спеціалістів її називають також гарвардським методом. Гарвардська Школа Бізнесу була заснована ще в 1908 році, і із самого початку в ній навчалися ті, хто вже отримав підготовку бакалавра і, як правило, мав досвід роботи в бізнесі [4].

Підбірки кейсів були також опубліковані в 1925 році в „Звітах Гарвардського університету про бізнес”. Програма MBA (Master of Business Administration), наприклад, вже в 1932 році включала як обов'язкові дисципліни – маркетинг, промислове керування, фінанси, бухгалтерський облік і статистику. Практично із усіх цих курсів розбиралися відповідні кейси [4].

В теперішній час Гарвардська Школа Бізнесу зберігає пріоритетне значення Case Studies в навчанні бізнесу, виділяючи майже 90 % навчального часу на розбір конкретних кейсів.

В провідних школах бізнесу Західної Європи кейси в процесі навчання стали активно використовуватися тільки у 60-ті роки, в період, коли була сформована система бізнес-освіти, аналогічна американській. В Англії, наприклад, провідними центрами в цій галузі є Лондонська Школа Бізнесу, Манчестерська Школа Бізнесу, Кресндфілдський університет.

В Україні та в Росії методика Case Studies за тими освітніми стандартами та традиціями, що прийняті в США, стала впроваджуватися тільки останні 5-6 років. Але практика використання даного методу у нас в Україні ще не дуже велика на відміну від зарубіжних країн.

Звернемося до визначення кейс і кейс-метод навчання. Нижче приведені кілька визначень кейсу.

Кейс – 1) це опис реальної ситуації; 2) це "шматочок" реального життя (в англійській термінології TRUE LIFE); 3) це події, що реально відбулися в тій чи іншій сфері діяльності й описані авторами для того, щоб спровокувати дискусію в навчальній аудиторії; 4) це „моментальний знімок реальності”, „фотографія дійсності”; 5) не просто правдивий опис подій, а єдиний інформаційний комплекс, що дозволяє зрозуміти ситуацію.

Грамотно виготовлений кейс провокує дискусію, прив'язуючи учнів до реальних фактів, дозволяє змодельювати реальну проблему, з якою можливо прийдеться зіштовхнутися на практиці в майбутньому. Крім того, кейси розвивають аналітичні, дослідницькі, комунікативні навички, виробляють уміння аналізувати ситуацію, планувати стратегію і приймати управлінські рішення [1].

Однак, фахівцями-викладачами, що практикують кейс-метод по різному розуміється його сутність. Наприклад, згадана вище Гарвардська Школа Бізнесу так визначає метод кейсів: „Метод навчання, при якому учні і викладачі беруть участь у безпосереднім обговоренні ділових ситуацій чи задач. Ці кейси, звичайно підготовлені в писемній формі і складені виходячи з досвіду реальних людей, що працюють у сфері підприємництва, читаються, вивчаються й обговорюються учнями. Ці кейси складають основу бесіди класу під керівництвом викладача. Тому метод кейсів включає одночасно й особливий вид навчального матеріалу, і особливі способи використання цього матеріалу в навчальному процесі” [1].

Слід також зазначити інше трактування методу кейсів, дану професором Р. Меррі з Гарварда: „Під методом кейсів я розумію вивчення предмету студентами шляхом розгляду великої кількості кейсів у визначених комбінаціях. Таке навчання і спроби керування різними адміністративними ситуаціями розвиває в студенті, найчастіше несвідомо, розуміння і здібність мислення мовою основних проблем, з якими зіштовхується керуючий у конкретній сфері діяльності” [1].

Case Studies (або метод конкретних ситуацій – МКС, або ситуаційне навчання) являє собою спеціальну методику навчання яка передбачає використання конкретних ситуацій (випадків, історій) для сумісного аналізу, обговорення або виробітки рішення тими, хто навчається, з певного розділу чи теми навчального курсу. Отже, робота з Case Studies передбачає розбір або рішення конкретних ситуацій в бізнесі з певного сценарію, який включає і самостійну роботу тих, хто навчається, і „мозковий штурм” в межах малої групи, і публічний виступ із представленням і захистом висунутого рішення.

Необхідно зауважити, що даний метод в навчальному процесі застосовується, в основному, в вищій школі. Ми вважаємо, що метод Case Studies можна використовувати і в загальноосвітній школі в старших класах при викладанні економічних дисциплін. Це дуже важливим є для нас, оскільки студенти КЕІ КНЕУ отримують, поряд із спеціальністю економіста, додаткову спеціальність – викладач економіки.

Раніше в наукових роботах нами були описані етапи проведення заняття із застосуванням методу Case Studies [3; 4]. Нагадаємо тільки послідовність етапів.

Робота за методом Case Studies: вступне слово вчителя; формування, представлення мікро-груп; робота в складі малої групи; представлення спікерами рішення кейсів, запитання до спікерів, загальна дискусія; заключне слово вчителя, підсумки та винагороди.

Кейс-метод ставить за мету максимально активізувати кожного учня і втягнути його в процес аналізу ситуації і прийняття рішень. Тому клас поділяється на таке число мікро-груп, щоб останні склалися із 3-5 чоловік. Кожна команда вибирає спікера. Роль спікера полягає в тому, що на ньому лежить відповідальність за організацію роботи мікро-групи, розподіл питань між учасниками і за прийняті рішення. Після завершення роботи спікер робить доповідь у межах 10 хвилин про результати роботи своєї мікро-групи.

Безпосередню роботу з кейсом можна організувати двома способами: а) кожна мікро-група виконує різні теми з одного розділу протягом усього заняття; б) усі мікро-групи працюють одночасно над одним і тим же розділом (темою) кейса, конкуруючи між собою в пошуку найбільш оптимального рішення.

Дуже ефективним є використання комп'ютерів при проведенні занять із застосуванням Case Studies. Це дозволяє краще подати групам ілюстративний,

табличний, схематичний матеріал (презентації Power Point), швидше виконувати розрахунки із застосуванням Excel тощо. В даному випадку ми розробили електронний варіант плану-конспекту заняття „Я – клієнт банку” із застосуванням методу Case Studies за програмою „Основи економіки” за редакцією Л.П. Крупської. Її доцільно використовувати у 10 класах гуманітарного профілю. Нею також можна скористатись у загальноосвітніх школах, учні яких не планують у подальшому навчатись у вищих навчальних закладах економічного напрямку. Основна мета програми Л.П. Крупської – формування економічного мислення, що дасть учням змогу свідомо розв'язувати проблеми, які постають перед ними в житті.

Проведення даного заняття було апробовано під час проходження педагогічної практики студентами (викладання основ економіки в загальноосвітніх закладах) і викликало інтерес не тільки в учнів, а й у досвідчених вчителів.

План-конспект проведення уроку за методом Case Studies. Тема уроку: „Я – клієнт банку”.

Викладаючи тему „Я – клієнт банку” за Л.П. Крупською, *вчитель повинен роз'яснити* такі питання: поняття, становлення та розвиток банківської системи; банківські послуги, сутність кредитування, лізингу, факторингу, трастових операцій; роль депозитних вкладів, їх види, відмінності; використання простого і складного процента за депозитами; як клієнту обрати банк.

Після вивчення учні повинні:

- *розрізняти:* поняття про ринок праці, акції, облігації, дивіденди, депозит, платоспроможність, джерела особистого доходу;
- *характеризувати:* що є товаром на ринку праці; заробітну плату як ціну рівноваги на ринку праці; послуги, які надають банки; форми оплати праці; відмінності між акцією і облігацією; види депозитів;
- *встановлювати, розраховувати і обґрунтовувати:* номінальну і реальну заробітну плату; чинники, від яких залежить величина заробітної плати в ринковій економіці; розмір дивідендів за цінними паперами; розмір простого і складного процентів за вкладами в банк; особливості банківських послуг: кредитування, лізинг, факторинг;
- *аналізувати і робити висновки:* за яких умов доцільно вкладати кошти в цінні папери або зберігати на банківських вкладах; як обрати банк та вид вкладу; чинники, що формують попит та пропозицію на ринку праці; способи стимулювання продуктивності праці.

Освітня мета: Закріпити знання з теми „Я – клієнт банку” (банківська система; банківські послуги; кредитування, лізинг, факторинг, трастові операції; депозитні вклади, їх види; простий і складний процент за депозитами).

Виховна мета: виховати почуття дружби, колективізму, самостійно та відповідально готуватися до уроку, підвищити зацікавленість до вивчення економічних явищ, пов'язаних із фінансовим сектором економіки.

Розвиваюча мета: сформувати в учнях економічне мислення, розвинути здібність застосовувати набуті знання для розв'язання нестандартних ситуацій, розвивати логіку мислення, індуктивне та дедуктивне мислення.

Форма заняття: урок.

Тип заняття: нестандартний урок за методом Case Studies.

Обладнання: правила гри, кейси кожної з груп, призи, комп'ютерне та програмне забезпечення Microsoft Power Point, Excel.

Дидактичне забезпечення: програма „Основи економіки” Л.П. Крупської; підручник „Економіка”, В.В. Ковальчук; журнали „Бізнес”, „Галицькі контракти”, „Економіст”, „Вісник НБУ”.

СТРУКТУРА УРОКУ.

I. Підготовчий етап: розбивка на групи та позакласна робота груп; підготовка класної кімнати до гри; завантаження комп'ютерних програм-кейсів (змагання проводиться в комп'ютерній кімнаті, що дозволить більш гнучко використовувати наочний матеріал).

II. Хід уроку:

1. Організаційний момент. Привітання. Налаштування учнів на робочий процес. Перевірка присутності учнів.

2. Повідомлення теми, мети, завдань заняття. (Завдання викладені вище)

3. Мотивація учбової діяльності.

Ринкова економіка передбачає, що кожна людина, дбаючи про свій добробут, про добробут своєї родини, щоденно, протягом усього життя робить економічний вибір, приймає економічні рішення і відповідає за їх наслідки, покладаючись, головним чином, на власні зусилля і власний хист. Саме тому для громадян України економічні знання стають нагальною потребою, а економіка перетворюється на одну з найпопулярніших наук. Разом із ринком розвивається і банківська система України. Тепер послугами банку користується майже кожний – від студента до пенсіонера. Але є ще багато інших послуг фінансово-кредитних установ, знати про які просто необхідно в умовах ринкової економіки. Кожен повинен розуміти принципи функціонування такої системи, де альтернативне використання вільних коштів підвищить або хоча б збереже добробут людини.

4. Робота за методом Case Studies: вступне слово вчителя; формування, представлення команд; робота в складі малої групи; представлення кейсів; постановка питань, загальна дискусія; заключне слово вчителя.

5. Підсумки та винагороди.

Розглянемо кейс однієї з малих груп.

Кейс на тему „Я – клієнт банку”

Як відомо, доходи сімей складаються не лише з заробітної плати, пенсії, стипендії, а також і з прибутків, які виникають від операцій на фінансовому ринку. Це і відсотки, які отримують громадяни від депозитних вкладів, і дивіденди від акцій, і прибутки від інвестиційної діяльності. Домашні господарства, фірми завжди має декілька альтернативних шляхів зберігання і використання заощаджених коштів. Тому, дуже важливим є вміння орієнтуватися у динамічних процесах ринкової економічної системи, аналізувати, співставляти й обирати найдоцільніше рішення. Економічні суб'єкти частину своїх прибутків споживають, частину залишають у резервному фонді, а інше – намагаються використати з найбільшою віддачею, або, принаймні, зберегти реальну вартість коштів. Гроші повинні постійно перебувати в русі. З часом будь-які

„омертвілі” гроші втрачають свою вартість. Тому проблеми інфляції, фінансових, політичних ризиків набули широкого дослідження вчених, у фінансових установах виникають спеціальні аналітичні відділи, державна політика інтегрована у світового значення союзи, спілки, для недопущення катастрофічних втрат тощо. Україна після „важкого” минулого початку 90-х років почала розвиватися.

Отже, наступна ситуація.

Так, вправний господар Борисов Борис Борисович 1939-го року народження отримує пенсію у розмірі 400 грн. щомісяця. Він за своє життя встиг заощадити деяку суму коштів. Будучи кмітливою людиною, Борис слідкує за розвитком банківської системи в Україні, читає періодичні журнали та газети економічного спрямування. За 2003 рік Борис Борисович заощадив 30 % від отриманої пенсії. Цю суму вирішив інвестувати у розвиток бізнесу сусіда терміном на два роки під 28 % річних. Йому було запропоновано декілька варіантів нарахування відсотків: 1) нарахування складного проценту один раз на рік; 2) нарахування складного проценту один раз на півроку; 3) нарахування складного проценту один раз у квартал; 4) нарахування складного проценту один раз на місяць.

Який із варіантів доцільніше обрати? Обґрунтуйте розрахунками. Як вплине інфляція того року на результат інвестиційної діяльності Бориса? Якими будуть залишки в кінці року?

За 2004-й рік Борисов вже отримав половину прибутку від інвестицій. Розмір пенсії у 2004 році зріс на 25 грн. щомісяця. Заощадити вдалося лише 25 % річної пенсії. Яка сума після цього була „на руках” у Борисова?

Цю суму грошей Борис вирішив покласти на депозитний рахунок. Відсоткові ставки в банках за депозитами зросли, тому гроші конвертував у валюту і поклав на 1 рік під 8,5 % річних. Яку суму очікує отримати Борисов через рік? Обґрунтуйте розрахунками. Чи багато людей його віку довіряють фінансово-кредитним установам? Чому так? Яку політику здійснює НБУ на цей період? Чому Борисов вирішив зробити вклад саме у іноземній валюті, коли в національній ставки відсотків були вищими? Як вплинули політичні та інфляційні процеси того часу? Чи буде прибутковою почата в кінці 2003 року інвестиційна діяльність, якщо в кінці 2005 року інфляція залишиться на рівні 12 %? Що на Вашу думку допомагало Борисову Борисовичу обрати надійний банк? Які можливі ознаки ненадійного банку Ви можете назвати?

Під час заняття все, що відбувається на уроці відображається для учнів на екрані монітору. Для зразка пропонуємо вибірково деякі елементи електронного варіанту.

1-й слайд «Титульний»

КЕЙС №1 «ГОСПОДАР»

Тема уроку:
«Я – клієнт банку»
за програмою Л.П. Крупської

Для учнів 10-го класу
Викладач: Акальмаз Р.В.
Кривий Ріг - 2005

Додатки до теми

[Приступити до кейсу >>](#)

Кредитна сис-ма

Інфляція

Стійкість банківської сис-ми

Банківські операції

Додатки до теми

[Приступити до кейсу >>](#)

В залежності від характеру інфляції і темпів наростання інфляційних процесів розрізняють три типи інфляції:
помірна інфляція характеризується повільним зростанням цін (до 10% на рік);
галопаюча інфляція - від 10% до 200% на рік;
гіперінфляція - до 1000% на рік і більше.

Кредитна сис-ма

Інфляція

Стійкість банківської сис-ми

Банківські операції

8-й слайд «Перша частина кейсу»

Кейс на тему «Я – клієнт банку»
“ГОСПОДАР”

Як відомо, доходи сімей складаються не лише з заробітної плати, пенсії, стипендії, а також і з прибутків, які виникають від операцій на фінансовому ринку. Це і відсотки, які отримують громадяни від депозитних вкладів, і дивіденди від акцій, і прибутки від інвестиційної діяльності. Домашні господарства, фірми завжди має декілька альтернативних шляхів збереження і використання заощаджених коштів. Тому дуже важливим є вміння орієнтуватися у динамічних процесах ринкової економічної системи, аналізувати, співставляти і обирати найдоцільніше рішення.

Економічні суб'єкти частину своїх прибутків споживають, частину залишають у резервному фонді, а інше – намагаються використати з найбільшою віддачею, або, принаймні, зберегти реальну вартість коштів. Гроші повинні постійно перебувати в русі. З часом – будь-які «коморталі» гроші втрачають свою вартість.

Тому проблеми інфляції, фінансових, політичних ризиків набули широкого дослідження вчених. У фінансових установах виникають спеціальні аналітичні відділи, державна політика інтегрована у світового значення союзи, спільні, для недопущення катастрофічних втрат тощо. Україна після «важкого» минулого початку 90-х років почала розвиватися. Це ставить до економічної освіти нові, високі вимоги.

Так, вправний господар Борисов Борис Борисович 1939-го року народження отримує пенсію у розмірі 400 грн. щомісяця. Він за своє життя встиг заощадити деяку суму коштів. Будучи кмітливою людиною, Борис слідує за розвитком банківської системи в Україні, читає періодичні журнали та газети економічного спрямування. За 2003 рік Борис Борисович заощадив 30% від отриманої пенсії. Цю суму вирішив інвестувати у розвиток бізнесу сусіда терміном на два роки під 28% річних. Йому було запропоновано декілька варіантів нарахування відсотків:

- Нарахування складного проценту один раз на рік.
- Нарахування складного проценту один раз на півроку.
- Нарахування складного проценту один раз у квартал.
- Нарахування складного проценту один раз на місяць.

Який із варіантів доцільніше обрати? Обґрунтуйте розрахунками.
Як вплине інфляція того року на результат інвестиційної діяльності Бориса?
Якими будуть залишки в кінці року?

2-га частина кейсу >>

< Додатки до теми >

9-й слайд «Друга частина кейсу»

Кейс на тему «Я – клієнт банку»
“ГОСПОДАР”

За 2004-й рік Борисов вже отримав половину прибутку від інвестицій.
Розмір пенсії у 2004 році зріс на 25 грн. щомісяця. Заощадити вдалося лише 25% річної пенсії.

Яка сума після цього була «на руках» у Борисова?

Цю суму грошей Борис вирішив покласти на депозитний рахунок.
Відсоткові ставки в банках по депозитам зросли, тому гроші конвертував у валюту і поклав на 1 рік під 8,5% річних.

Яку суму очікує отримати Борисов через рік? Обґрунтуйте розрахунками.

1. Чи багато людей його віку довіряють фінансово-кредитним установам? Чому так?
2. Яку політику здійснює НБУ у цей період?
3. Чому Борисов вирішив зробити вклад саме у іноземній валюті, коли в національній ставки відсотків були вищими?
4. Як вплинули політичні та інфляційні процеси того часу?
5. Чи буде прибутковою почата в кінці 2003-го року інвестиційна діяльність, якщо в кінці 2005-го інфляція залишиться на рівні 12%?
6. Що на Вашу думку допомагало Борисову Борисовичу обрати надійний банк?
7. Які можливі ознаки ненадійного банку Ви можете назвати?

<< 1-ша частина кейсу

< Додатки до теми >

Отже, застосування методу Case Studies можна використовувати не тільки у вищій школі, а і в загальноосвітніх школах, гімназіях, ліцеях. Звичайно, метод

здебільшого застосовується у старших класах, де є відповідна теоретична підготовка учнів. Case Studies є цікавою активною формою навчання, що прищеплює інтерес до теми, дисципліни загалом, сприяє розвитку творчого мислення, вміння приймати конструктивні рішення. Особливо важливим є вміння працювати колективно, організовувати, координувати групу. Таким чином, використання в економічній освіті методу Case Studies, в загальноосвітніх навчальних закладах прищеплює такі якості як ініціативність, творчий підхід до розв'язання проблем, готовність до дії в різних умовах, та вміння гнучко реагувати на них, що є необхідним не тільки майбутнім економістам, а й пересічному громадянину.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абелль Д. Що необхідно для гарного кейсу? // ECCH AUTUMN FALL. – 1997. – № 4. – С. 18-19.
2. Михайлова Е.И. Кейс и кейс-метод: общие понятия // Маркетинг. – 1999. – № 1. – С. 7-9 .
3. Павленко О.О. Дидактичні особливості використання методу Case Studies в навчальному процесі вузу // Викладання психолого-педагогічних дисциплін у технічному університеті: методологія, досвід, перспективи: М-ли I Міжнародної науково-методичної конференції 26-27 жовтня. – К.: НТУУ – КПІ, 1999. – С. 142-144.
4. Павленко О.О. Елементи використання методу Case Studies в навчальному процесі вузу // Творча особистість вчителя: проблеми теорії і практики: 36-к наук. праць. – Вип.3. – К.: НПУ, 1999. – С. 271-279.
5. Павленко О.О., Жемелінська Н.А. Застосування методу Case Studies при вивченні теми „Домашнє господарство в сучасній економіці” // 36-к наук. праць: Педагогічні науки. – Херсон: ХДПУ: Айлант. – Вип. 20. – Ч. 2. – С. 117-124.
6. Рейнгольд Л.В. За пределами CASE – технологий // Компьютер. – 2000. – № 13. – С. 12-14.
7. Смолянинова О.Г. Инновационные технологии обучения студентов на основе метода Case Studies // Инновации в российском образовании. – М.: ВПО, 2000. – С. 19-27.

